

Predictors of Adolescents' Friendship Qualities: Gender and Family Related Variables*

Türkan DOĞAN**

Neslihan G. KARAMAN***

Aysel E. ÇOBAN****

Figen ÇOK*****

ABSTRACT. This study examined the friendship qualities of adolescents (dimensions of companionship, conflict, help, security, and closeness) and the extent of predictive properties of gender and variables that are related with family. 505 (128 female, 377 male) adolescents participated in this study. The data were obtained by the "Friendship Qualities Scale", the "Short Form of Inventory of Parent and Peer Attachment", and the "Personal Information Form". The data were analyzed by using regression analysis. The findings revealed that subscale of companionship were predicted primarily by father's educational background. Second predictor variable was mother's educational background and the third one was attachment toward mother. Subscale of of conflict was predicted by mother attachment in the first place and next by gender. Help was predicted best by gender; secondly, by mother attachment and thirdly, by father's educational background. Subscale of of security was predicted firstly by gender and secondly, by father's educational background. Subscale of of closeness was predicted respectively by gender, father's educational background, family composition and mother attachment.

Key Words: Adolescence, friendship qualities, attachment.

SUMMARY

Purpose and significance: In all societies, interaction between adolescents and their friends are important. In today's societies, adolescents spend a lot of time with their friends and influence each other in socialization. However, for adolescents to have a healthy identity, development of emotional bonds with parents and parents' catering for the needs of their adolescent children is important. In this framework, this study attempts to investigate the degree of prediction of adolescents' friendship qualities by gender, SES of family, the family composition, educational background of mother and father and attachment the mother and attachment to father.

Methods: The research group consisted of 505 adolescents; 128 female and 377 male high school students. "Friendship-Qualities Scale", "Short Form of Inventory of Parent and Peer Attachment" and "Personal Information Form" were used as data collection instruments. *t*-tests and one-way ANOVAs were used to see the difference of friendship qualities by demographic variables. Later, Pearson correlation coefficients were correlated between predicting and predictor variables and stepwise regression analyses were computed. 0.05 level was adopted for statistical significance.

Results and Discussion: Significant differences were obtained between gender and fathers' educational background and friendship relationships. Positive relationships were found at $p < 0.01$ level for all subscalea of Friendship-Qualities and attachment to Mother. Results of regression analyses showed that the best predictor of Companionship subscale of Friendship-Qualities Scale is fathers' educational background, secondly mothers' educational background and third variable, attachment to mother. Fathers' educational background, explains 2% of total variance of Companionship Subscale ($R^2 = 0.025$) which was found as 4% together with mothers' educational background ($R^2 = 0.039$). The ratio of these three variables in the total variance is 5% ($R^2 = 0.049$). Conflict subscale of the scale had been firstly explained by attachment to mother and secondly, by gender. Attachment to mother in this subscale explained 5% ($R^2 = 0.048$) and together with gender it explains 9% ($R^2 = 0.090$) of the total variance. Help Subscale had been predicted firstly by gender, secondly by attachment to mother and thirdly by fathers' educational background. These variables explained the total variance respectively 4% ($R^2 = 0.039$), 6% ($R^2 = 0.059$) and together 7% ($R^2 = 0.075$). Security Subscale has been predicted firstly by gender, and secondly by fathers' educational background. Gender explains 5% of the total variance of Security Subscale ($R^2 = 0.052$) and together with fathers' educational level it explains 7% ($R^2 = 0.068$). Finally, Closeness Subscale was explained firstly by gender, later by fathers' educational background, family composition and attachment to mother. Gender explains 11% of this subscale ($R^2 = 0.115$); 13% together with fathers' educational level ($R^2 = 0.132$); 14% together with family composition ($R^2 = 0.146$) and finally together with mother attachment 15% ($R^2 = 0.154$) of the variance.

Conclusion and Recommendation: Results showed that gender, attachment to mother, educational background of mother and father and family composition were important variables predicting adolescents' friendship qualities. Therefore, in further research, these variables need to be considered.

* This study was presented at XI. Counselling and Guidance Congress (3-5 October, 2011 in İzmir), and it was prepared within the frame of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBİTAK) Project numbered 109K559 and entitled as Adolescents' Psychosocial Development in Turkey: Profile and Support Study.

** Assist. Prof. Dr. Baskent University, dogan@baskent.edu.tr

*** Assist. Prof. Dr. Baskent University, nguney@baskent.edu.tr

**** Assist. Prof. Dr. Baskent University, cobana@baskent.edu.tr

***** Prof. Dr. Baskent University, fcok@baskent.edu.tr

Ergenlerde Arkadaşlık İlişkilerinin Yordayıcısı Olarak Cinsiyet ve Aileye İlişkin Değişkenler*

Türkan DOĞAN** Neslihan G. KARAMAN*** Aysel E. ÇOBAN**** Figen ÇOK*****

ÖZ. Bu çalışmada, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin (birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık boyutları) cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler açısından ne derece yordandığı incelenmiştir. Çalışmanın araştırma grubunu, 128'i kız, 377'si erkek 505 ergen oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak; Arkadaş İlişkileri Ölçeği Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri-Kısa Formu ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Veriler Regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. Regresyon analizine göre, Birliktelik boyutunu en iyi yordayan değişken babanın eğitimi, ikinci yordayıcı değişken annenin eğitimi ve üçüncü değişken ise anneye bağlanmadır. Çatışma boyutunu birinci sırada anneye bağlanma, ikinci sırada ise cinsiyet değişkeni yordamaktadır. Yardım boyutunu en iyi yordayan değişkenin cinsiyet, ikinci yordayıcı değişkenin anneye bağlanma ve üçüncü değişken ise babanın eğitim durumudur. Koruma boyutunu birinci olarak cinsiyet ikinci olarak babanın eğitimi değişkenleri yordamaktadır. Yakınlık boyutunu ise sırasıyla, cinsiyet, baba eğitim durumu, anne-babanın medeni durumu ve anneye bağlanma değişkenlerinin anlamlı olarak yordamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, arkadaşlık ilişkileri, bağlanma

GİRİŞ

Ergenlik, birçok yeni özelliğin kazanıldığı gelişimsel açıdan önemli bir dönemdir. Bu dönemde, arkadaşlık ilişkilerinin ön plana çıktığı, hızlı ve yoğun değişimlerin olduğu görülmektedir. Ergenler, aileden uzaklaşarak akran gruplarına yaklaşırlar ve ailesi dışında, kendilerine uygun bir kimlik duygusu oluşturmak için ortam hazırlarlar. Ergenin başka insanların gözünde nasıl biri olduğunu öğrenebilmesi için ailesinin yanı sıra diğer insanlarla da ilişkilerini arttırması gerekir.

Ergenlik döneminde çocuk zamanının büyük bir bölümünü arkadaşları ile geçirir. Çocuklar kendi gereksinimlerine uygun bir topluluk oluşturmak amacıyla gruplar kurarlar ve kendi otoritelerini kendileri sağlarlar. Ergen akran gruplarında kendisine benzer olanlarla kurduğu arkadaşlıklar sayesinde duygu ve düşüncelerini paylaşma, kimliğini bulma, ilgi ve değerlerini ailesinin ötesine genişletme olanağını bulur (Steinberg, 2007). Akran gruplarının, ergenin bireyselleşmesinde ve toplumun bağımsız bir bireyi olmasında pek çok katkıları vardır. Akran grupları, bağlılık ve ait olma duygusu sağlayarak ergenin kendine güveni ve benlik saygısı gelişimi üzerinde etkili olmakta; stres yaratan olayların etkisini azaltan sosyal bir destek sağlamakta (Dornbush, 1989); ahlaki normların ve değerlerin kazanılmasına yardımcı olmakta; birbirlerine verdikleri geribildirimlerle kişilerarası ilişki kurma becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır (Henggeler, 1989; Akt. Kaner, 1998). Bunlara ek olarak, ergen için arkadaşlık, hayatın her döneminde önemli olan sosyal bir gereksinimdir. Arkadaş ilişkileri, kişilik gelişiminde, olgunlaşma ve toplumsallaşmada, cinsel kimliğin, bir gruba ait olma duygusunun, paylaşma ve sorumluluk alma duygularının kazanılmasında büyük önem taşımaktadır (Dinçer, 2008). Ancak, ergenlerin bu dönemde olumlu davranışlar kazanması kadar olumsuz davranışları kazanmasında da arkadaşların büyük rolünün olduğu görülmektedir. Örneğin, arkadaşlarının alkol tüketimi zaman içerisinde ergenin alkol kullanmaya başlamasına yol açmaktadır (Jaccard, Blanton ve Dodge, 2005). Ergenlerin, arkadaşları ile davranışları arasında benzerlikler kurmaya çalışması, davranış problemleri, sigara kullanma, sosyal davranış ve akademik etkinlik gibi alanlarda da davranışların benimsenmesine ve dışa vurulmasına neden olmaktadır (Bagwell ve Coie, 2004; Dishion, 2000; Haynie, 2002). Erdem, Eke, Ögel ve Taner (2006) lise öğrencileri üzerinde yapmış oldukları bir çalışmada arkadaş özellikleri ve madde kullanımını incelemişlerdir. Bu amaçla lise öğrencilerinin arkadaş özellikleri dağılımını incelemişler ve madde kullanma riskini arttıran çevresel etkenleri ve arkadaş etkisinin neler olduğunu araştırmışlardır. Sonuçta madde kullanımı ve arkadaş çevresi arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Ergenin etrafında madde kullanan arkadaşları varsa madde kullanmaya eğilimi normale göre daha fazla olmaktadır (Brown, Clasen ve Eicher, 1986). Benzer şekilde

* Bu çalışma XI. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde (3-5 Ekim 2011, İzmir) sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Çalışma yürütülmekte olan 109K559 nolu "Türkiye'de Ergenlerin Psikososyal Gelişimi: Profil ve Destek Çalışması" isimli TÜBİTAK projesi kapsamında hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. Başkent Üniversitesi, dogan@baskent.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr. Başkent Üniversitesi, nguney@baskent.edu.tr

**** Yrd. Doç. Dr. Başkent Üniversitesi, cobana@baskent.edu.tr

***** Prof. Dr. Başkent Üniversitesi, fcok@baskent.edu.tr

madde kullananların polisle başı belaya giren, bilerek başkasının malına zarar veren, evden/ okuldan kaçan anti-sosyal arkadaşlara sahip olma olasılığı madde kullanmayanlara göre daha yüksektir (Patterson, Dishion ve Yoerger, 2000).

Yapılan araştırmalar, arkadaşlık ilişkilerinin çok farklı değişkenlerle birlikte incelendiğini göstermektedir. Ergenlerin arkadaşlık tercihleri, arkadaşlığın nasıl şekillendiği, yakın ilişkiler, arkadaş sayısı ve aile tutumları, cinsiyet ve suça eğilime göre arkadaşlık ilişkileri yapılan çalışmalarda ele alınan değişkenler arasındadır (Bilgiç, 2000; Büyükşahin, 2001; Çok, 1993; Delikara, 2000; Oskay, 1985). Yine çeşitli çalışmalarda ergenlikte arkadaşlık ilişkileri, özellikle popülerlik ve uyum gibi pek çok değişken ile bağlantılı olarak incelenmiştir (Bukowski, Hozan ve Boivin, 1993; Bukowski ve Kramer, 1986; Bukowski, Sippola ve Newcomb, 2000). Underwood ve Rosen (2009) ise cinsiyet açısından arkadaşlık ilişkilerindeki farklılıkları incelemişlerdir. Ergenlik döneminde kızların akranlarına yönelik ilişkisinin daha çok ilişkisel olduğu, erkeklerin ise fiziksel saldırganlık göstermeye yönelik olduğunun altı çizilmektedir. Büyükşahin (2007) lise son sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmasında, erkeklerin kızlara oranla yakın arkadaş sayısının daha fazla olduğunu belirtmektedir.

Bağlanma stilleri üzerinde çalışmalar yapan Hazan ve Zeifman (1994), çalışmaya katılanların neredeyse tamamının akranlarıyla zaman geçirmeyi aileleriyle zaman geçirmeye tercih ettikleri ve böylece yakınlık aramada daha çok arkadaş veya akran yönelimli olduklarını göstermektedir. Bütün toplumlarda, ergenin sağlıklı gelişimi açısından, ergenler ve akranlar arasındaki etkileşimin önemi vurgulanmaktadır. Günümüz toplumunda, ergenler akranlarıyla oldukça çok zaman geçirmekte ve birbirlerini sosyalleşme açısından etkilemektedirler. Ergenlik dönemiyle birlikte anababa ve ergen iletişiminin, çocukluktan farklı bir biçime dönüştüğü görülmektedir. Başka bir deyişle, bu dönemde ergenin anababaya olan bağlılığı giderek azalırken arkadaş ve romantik ilişki içinde olduğu kişilere olan bağlanması artmaktadır. Ancak, bu dönemde anababaya yönelik bağlılığın azalması ergen açısından anababaların daha az önemli olduğunu göstermemektedir (Bayraktar, 2007). Bugental ve Goodnow'a (1998) göre anababalar ergenlerin yaşamlarında sosyalleşme açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ergenin sağlıklı bir kimlik gelişimi yaşaması için anababayla kurulan duygusal bağ ve anababanın ergenin gereksinimlerini karşılama önemli görülmektedir. İlgili alanyazına bakıldığında, anababa ile kurulan ilişkinin ve anne ve babaya bağlanmanın niteliğinin çocuk ve ergenin arkadaşlık ilişkilerine etkisinin araştırıldığı görülmektedir. Markiewicz, Doyle, ve Brendgen (2001) yaptıkları çalışmada, anneye bağlanmanın arkadaşlara güvenli bağlanmayı pozitif yordadığını saptarken, babaya güvenli bağlanma ile arkadaşlara güvenli bağlanma arasında negatif ilişki olduğunu bulmuşlardır. Buhrmester ve Furman (1990) çocuğun yaşının büyümesiyle birlikte arkadaşlık ilişkilerinin, anababasıyla arasındaki ilişkinin özelliklerine göre geliştiğini belirtmektedirler (Akt. Zimmermann, 2004). Çalışmalar, ayrıca, anababaya güvenli bağlanan ergenlerin daha yüksek benlik-saygısına, yaşam doyumuna, okul başarısına ve daha az psikolojik gerilime sahip olduğunu göstermektedir (Blain ve ark. 1993, Lapsley ve ark. 1990; Akt. Bayraktar, 2007). Ergenin bağlanma stili ile arkadaşlık ilişkilerinin niteliği arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar güvenli bağlanma ve arkadaşlığın kalitesinin ilişkili olduğunu göstermektedir (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999; Saferstein, Neimeyer ve Hagens, 2005; Schreider, Atkinson ve Tardif, 2001; Weimer, Kerns ve Oldenburg, 2004; Zimmermann, 2004). Arkadaşlık ilişkileri ve aileye ilişkin değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ergen gelişimi açısından önemli görünmektedir.

Gelişimsel açıdan ergenin yaşamında çok önemli bir rolü olan arkadaşlık ilişkilerinin çok çeşitli boyutları ergen gelişiminin anlaşılması ve önlemeye yönelik psikolojik hizmetlerin düzenlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu özellikler arasında arkadaşlıklardaki Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından önemli boyutlar olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini etkileyen aileye ilişkin faktörlerin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada (1) cinsiyet ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne ve babanın birliktelik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, anneye ve babaya bağlanma gibi aileye ilişkin değişkenlere göre ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin (Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutları) farklılaşmadığı ve (2) Sözkonusu değişkenlerinin ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini (birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık boyutları) ne derece yordadığı incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Çalışma, yürütülen proje çerçevesinde NUTS-1'e göre bölgesel düzeylerden kur'a ile belirlenen illerden biri olan Samsun ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubunu, M.E.B tarafından Samsun ili merkez ilçede o ilin tipik bir örneği olacak şekilde belirlenen bir normal lise ve bir endüstri meslek lisesine devam eden 505 ergen oluşturmaktadır. 128'i (% 25,3) kız, 377'si (% 74,7) erkek olan katılımcıların yaşları 13-18 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 14.81, SS=3.36'dır. Öğrencilerin verdikleri bilgiye göre, babaların çoğunlukla ilkokul (% 22,4) ve lise mezunu olduğu (% 15,2), annelerin ise çoğunlukla ilkokul (% 30,1) ve ortaokul mezunu (% 10,8) oldukları görülmektedir. Anne babanın birliktelik durumuna göre % 51,3'nün evli ve birliktedir. Öğrencilerin kendi bildirimlerine göre, ailelerin sosyoekonomik düzeyleri ise %45,7'sinin orta, % 8,3'nün üst ve % 2,3'nün alt düzey olmak üzere farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Arkadaş İlişkileri Ölçeği (AİÖ): Arkadaş İlişkileri Ölçeği, Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından ergenlerin arkadaş ilişkilerinin niteliğini incelemek amacıyla geliştirilmiştir. AİÖ Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutları olmak üzere 23 maddeden oluşan, 5'li likert tipi bir ölçektir. Özgün ölçeğin içtutarlık katsayıları Birliktelik .68, Çatışma .77, Yardım .73, Koruma .71 ve Yakınlık için .69 şeklinde rapor edilmiştir (Bukowski, Hoza ve Boivin, 1994). Ölçeğin, Türkçe'ye uyarlaması araştırmacılar tarafından yapılmıştır. AİÖ'ü uyarlama çalışmaları çerçevesinde, kapsam geçerliliği için İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi ve geri çevirisi yapılmış ve uzman görüşü alınmıştır. Yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, güvenilirliğini test etmek amacıyla da iç tutarlılık katsayısı belirlenmiştir. Uyarlama çalışması sonrasında ölçek 22 madde olarak kullanılmıştır. Ölçeğin, 22 maddelik formda, her bir alt ölçek için iç tutarlılık katsayıları ise şöyledir: Birliktelik $\alpha=.76$, Çatışma $\alpha=.68$, Yardım $\alpha=.90$, Koruma $\alpha=.76$ ve Yakınlık $\alpha=.86$ 'dır.

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri- Kısa Formu -(EABE): Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri- Kısa Formu 1992 yılında Raja, McGee ve Stanton tarafından geliştirilmiştir. 12 maddelik envanter, anne ve baba formu olmak üzere iki bölümden oluşan 7 basamaklı derecelenmedir. EABE'nin, Türkçe'ye uyarlaması Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Uyarlama sonucunda anne formuna ilişkin cronbach alfa değeri .88, baba formu için cronbach alfa .90 olarak saptanmıştır. Puanın yüksekliği güvenli bağlanmaya işaret etmektedir.

Kişisel Bilgi Formu: Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (SED), anne babanın birliktelik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi hakkındaki bilgiler kişisel bilgi formu ile elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uygulama 2010-2011 öğretim yılı Nisan ve Mayıs ayları içerisinde Samsun da dört lisede gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler veri toplama araçlarını sınıflarında doldurmuşlardır. Araştırmada veri analizi için birkaç aşama izlenmiştir. İlk olarak, öğrenci profili hakkında bilgi vermek amacıyla tanımlayıcı istatistik kullanılmıştır. Daha sonra, arkadaşlık ilişkilerinin demografik özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonraki aşamada, yordayıcı değişkenler ile yordanan değişkenler arasındaki pearson korelasyon katsayıları hesaplanmış, en son aşamada ise, cinsiyet ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne ve babanın birliktelik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babaya bağlanma gibi aileye ilişkin değişkenlerinin ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini (Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutlarında) ne derece yordadığını incelemek amacıyla aşamalı (stepwise) regresyon analizi tekniği uygulanmış ve sonuçlar açıklanmıştır. Regresyon analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin en az eşit aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenler olmaları ve normal dağılım göstermeleri gerekmektedir. Ancak bazı araştırmalarda istisna olarak sınıflama ölçeğine giren bağımsız değişkenlerinde bağımlı değişken üzerindeki etkileri incelenmek istenebilir. Analizde sınıflamalı değişken, düzeylerden biri dışta tutularak düzey sayısının bir eksiği (G-1) kadar üretilen "dummy" olarak isimlendirilen yeni yapay değişkenlere dönüştürülerek analize dahil edilebilir. Bu durumda dönüştürülen bu tür değişken için analiz sonuçları, dışta tutulan düzeye (kategoriye) göre yorumlanmalıdır (Büyüköztürk, 2002). Bu çalışmadaki sürekli değişkenler regresyon analizine orijinal değerleriyle alınırken, süreksiz değişkenler ise "dummy değişken" olarak dahil edilmiştir. Çalışmada yer alan cinsiyet, ailenin SED'i, anne ve baba eğitim durumu ve anne ve baba birliktelik durumu gibi kategorik değişkenler dummy değişkenlere dönüştürülerek analize dahil edilmiştir. Araştırmada, anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Karşılaştırmalı Analizler: Arkadaşlık ilişkilerinin ergenlerin demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Cinsiyete göre arkadaşlık ilişkilerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan t testi sonuçlarına göre, **Birliktelik** boyutu dışındaki diğer dört boyutta kız ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. **Çatışma** boyutunda erkek öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu saptanırken, **Yardım**, **Koruma** ve **Yakınlık** boyutlarında kız öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Cinsiyete göre AİÖ alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları, ss ve t- değerleri

Değişkenler		N	$\bar{X}$	SS	t	p
Birliktelik	Kız	105	13,05	4.23	1.50	.13
	Erkek	377	12,39	3.910		
Çatışma	Kız	105	8.12	3.72	4.25	.00*
	Erkek	377	9.80	3.55		
Yardım	Kız	105	21.46	5.31	4.29	.00*
	Erkek	377	19.00	5.16		
Koruma	Kız	105	16.03	4.41	5.06	.00*
	Erkek	377	13.68	4.14		
Yakınlık	Kız	105	21.67	4.67	7.66	.00*
	Erkek	377	17.44	5.08		

* p< .05

Ailenin SED'i, anne babanın birliktelik durumu, babanın ve annenin eğitim durumuna göre arkadaşlık ilişkilerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, SED'e göre, AİÖ'nün, **Birliktelik** ($F=1.748$, $p = .175$), **Çatışma** ($F=.986$, $p = .374$), **Yardım** ($F=.019$, $p = .982$), **Koruma** ($F=.141$, $p = .869$) ve **Yakınlık** ($F=2.003$, $p = .136$) boyutlarının farklılaşmadığını göstermiştir. Benzer olarak, anne-babanın birliktelik durumuna göre de AİÖ'nün, **Birliktelik** ($F=.522$, $p = .667$), **Çatışma** ($F=.982$, $p = .401$), **Yardım** ($F=.337$, $p = .799$), **Koruma** ($F=.806$, $p = .491$) ve **Yakınlık** ($F=1.641$, $p = .179$) boyutlarında fark olmadığı saptanmıştır. Babanın eğitim durumuna göre bakıldığında, AİÖ'nün, **Birliktelik** ($F=5.849$, $p = .001$), **Yardım** ($F=5.020$, $p = .002$), **Koruma** ($F=4.227$, $p = .006$) ve **Yakınlık** ($F=5.175$, $p = .002$) boyutlarında anlamlı fark olduğu görülmektedir. **Çatışma** boyutunda ise ($F=.892$, $p = .445$) anlamlı fark bulunmamıştır. Başka bir deyişle, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin, **Birliktelik**, **Yardım**, **Koruma** ve **Yakınlık** boyutları babanın eğitimine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Eğitim düzeyleri arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, babaları lise mezunu olan ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin, **Birliktelik** ($\bar{x}=13.646$), **Yardım** ($\bar{x}=20.776$) ve **Koruma** boyutlarındaki puan ortalamalarının ($\bar{x}=15.007$) ilkokul mezunu babası olanlara ($\bar{x}_{\text{birliktelik}}=11.843$; $\bar{x}_{\text{yardım}}=18.718$; $\bar{x}_{\text{koruma}}=13.541$) göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, babaları ortaokul mezunu olan ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde **Yakınlık** boyut puan ortalamalarının ($\bar{x}=20.098$) ilkokul mezunu babası olanlara ($\bar{x}=17.645$) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Genel olarak babanın eğitim düzeyi arttıkça ergenin arkadaşlık ilişkilerinin niteliğinin arttığı görülmektedir. Annenin eğitim durumuna göre bakıldığında ise, AİÖ'nün, **Birliktelik** ($F=2.391$, $p = .068$), **Çatışma** ($F=2.328$, $p = .074$) ve **Koruma** ($F=2.339$, $p = .073$) boyutlarında fark saptanmazken, **Yardım** ($F=3.585$, $p = .014$) ve **Yakınlık** ($F=3.195$, $p = .023$) boyutlarında fark olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyleri arası farkların hangi gruplara arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçları ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığını göstermiştir.

Karşılaştırma analizleri, arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyet ve aileye ilişkin bazı değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Söz konusu değişkenlerin, birlikte genel olarak ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin (Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutları) ne kadarını yordadığını, yordamadaki güçlerinin ve yordamadaki önem sırasının ne olduğunu belirlemek amacıyla da regresyon analizi uygulanmıştır.

İlişkisel Analizler: Yordanan değişken arkadaş ilişkileri (Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık) ile yordayıcı değişkenler (anneye bağlanma, babaya bağlanma) arasındaki korelasyon katsayılarına bakıldığında; anneye bağlanma ile arkadaşlık ilişkilerinin **Birliktelik**, **Yardım**, **Koruma** ve **Yakınlık** boyutları arasında pozitif yönde, anneye bağlanma ile **Çatışma** boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı

ilişki olduğu görülmektedir. Anneye güvenli bağlanma arttıkça arkadaşlık ilişkilerinin **Birliktelik**, **Yardım**, **Koruma** ve **Yakınlık** boyut puanlarının da arttığı, buna karşın **Çatışma** boyut puanlarının düştüğü belirlenmiştir. Anneye bağlanma ile babaya bağlanma arasında da ilişki saptanmıştır. Ayrıca, babaya bağlanma ile arkadaşlık ilişkilerinin **Koruma** ve **Yakınlık** boyutları arasında pozitif yönde, babaya bağlanma ile **Yardım** boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Babaya güvenli bağlanma arttıkça arkadaşlık ilişkilerinin **Koruma** ve **Yakınlık** boyut puanlarının da arttığı görülürken, **Yardım** puanlarının düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte arkadaşlık ilişki boyutlarının da birbirleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Arkadaşlık ilişkileri, anne ve babaya bağlanmaya ilişkin pearson korelasyon katsayıları

	Anne Bağlanma	Babaya Bağlanma	Birliktelik	Çatışma	Yardım	Koruma	Yakınlık
Anne Bağlanma	1						
Baba Bağlanma	.455**	1					
Birliktelik	.174**	.057	1				
Çatışma	-.138**	-.041	.064	1			
Yardım	.214**	-.133**	.521**	-.040	1		
Koruma	.153**	.096*	.504**	-.107*	.725**	1	
Yakınlık	.169**	.141**	.470**	-.065	.691**	.706**	1

* p< .05, ** p< .01

Cinsiyet ve Aileye İlişkin Değişkenlerin Arkadaşlık İlişkilerini Yordama Gücünün İncelenmesi: Cinsiyet ve ailenin SED'i, anne babanın birliktelik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babaya bağlanma gibi aileye ilişkin değişkenlerinin ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini ne derece yordadığını incelemek amacıyla aşamalı regresyon analizi tekniği uygulanmış sonuçlar Tablo 3'de sunulmuştur.

Regresyon analizi sonuçları, AİÖ'nün **Birliktelik** boyutunu, babanın eğitim durumu (ilkokul) ve annenin eğitim durumunun (okur-yazar değil) negatif yönde; anneye bağlanmanın ise **Birliktelik** boyutunu pozitif yönde daha anlamlı yordadığını göstermiştir. **Birliktelik** boyutunu en iyi yordayan değişken baba eğitim durumu (ilkokul), ikinci yordayıcı değişken anne eğitim durumu (okur-yazar değil) ve üçüncü değişken ise anneye bağlanmadır. Baba eğitim durumu değişkeni, **Birliktelik** boyutuna ilişkin toplam varyansın % 2'sini ($R^2=0.025$), anne eğitim durumu değişkeni ile birlikte % 4'ünü ($R^2=0.039$) açıklamaktadır. Üç değişkenin birlikte, toplam varyanstaki oranı % 5'dir ($R^2=0.049$).

AİÖ'nün **Çatışma** boyutunu, anneye bağlanma ve cinsiyet (kız) değişkenleri negatif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. **Çatışma** boyutunu, birinci sırada anneye bağlanma, ikinci sırada ise cinsiyet değişkeni daha anlamlı olarak yordamaktadır. Anneye bağlanma değişkeni, **Çatışma** boyutuna ilişkin toplam varyansın % 5'ini ($R^2=0.048$), cinsiyet değişkeni ile birlikte % 9'unu ($R^2=0.090$) açıklamaktadır. Başka bir deyişle, anneye bağlanma puanının düşmesi ve erkek olmak çatışmayı daha fazla yordamaktadır.

AİÖ'nün **Yardım** boyutunu en iyi yordayan değişkenin cinsiyet (kız), ikinci yordayıcı değişkenin anneye bağlanma ve üçüncü değişkenin ise babanın eğitim durumu (ilkokul) olduğu araştırma sonucu elde edilen bir diğer bulgudur. **Yardım** boyutunu, cinsiyet (kız) ve anneye bağlanma pozitif yönde; baba eğitim durumu (ilkokul) ise negatif yönde daha anlamlı olarak yordamaktadır. Değişkenlerin sırasıyla, toplam varyansın % 4'ünü ($R^2=0.039$), % 6'sını ($R^2=0.059$) ve birlikte % 7'sini ($R^2=0.075$) açıkladığı saptanmıştır.

AİÖ'nün **Koruma** boyutuna ilişkin bulgular ise şöyledir: **Koruma** boyutunu, cinsiyet (kız) pozitif yönde, baba eğitim durumunun (ilkokul) ise negatif yönde daha anlamlı olarak yordamaktadır. **Koruma** boyutunu birinci olarak yordayan cinsiyet değişkeni bu boyuta ilişkin toplam varyansın % 5'ini ($R^2=0.052$) ikinci yordayıcı değişken olan babanın eğitimi durumu değişkeni ile birlikte % 7'sini ($R^2=0.068$) açıklamaktadır. Araştırmada son olarak, AİÖ'nün **Yakınlık** boyutunu, cinsiyet (kız), baba eğitim durumu (ortaokul) ve anneye bağlanmanın pozitif yönde; anne babanın birliktelik durumunun (anne veya baba dul) ise negatif yönde daha anlamlı olarak yordadığı saptanmıştır. AİÖ'nün **Yakınlık** boyutunu birinci olarak cinsiyet, sırasıyla, baba eğitim durumu, anne-babanın birliktelik durumu ve anneye bağlanma değişkenlerinin anlamlı olarak yordadığı saptanmıştır. Cinsiyet değişkeni, **Yakınlık** boyutuna ilişkin toplam varyansın % 11'ini

($R^2=0.115$), baba eğitim durumu değişkeni ile birlikte % 13'ünü ($R^2=0.132$), anne babanın birliktelik durumu değişkeni ile birlikte % 14'ünü ($R^2=0.146$) ve son olarak anneye bağlanma değişkeni ile birlikte % 15'ini ($R^2=0.154$) açıklamaktadır.

Tablo 3. Arkadaş ilişkilerinin yordayıcılarına ilişkin aşamalı regresyon analizi

Model	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş Katsayılar		t	R	R ²
	B	Std. Hata	Beta				
Birliktelik	1. (Sabit)	13.161	.231		57.035***		
	Baba eğitim (ilkokul mezunu)	-1.236	.362	-.158	-3.415***	.158	.025
	2. (Sabit)	13.198	.230		57.427***		
	Baba eğitim (ilkokul mezunu)	-1.113	.363	-.142	-3.066**		
	Anne eğitim (okur-yazar değil)	-2.488	.973	-.118	-2.557*	.196	.039
	3. (Sabit)	10.960	1.010		10.846***		
	Baba eğitim (ilkokul mezunu)	-1.040	.363	-.133	-2.868**		
	Anne eğitim (okur-yazar değil)	-2.361	.970	-.112	-2.433*		
	Anneye bağlanma	.035	.015	-.104	2.274*	.222	.049
Çatışma	1. (Sabit)	13.764	.898		15.322***		
	Anneye bağlanma	-.068	.014	-.220	-4.823***	.220	.048
	2. (Sabit)	14.025	.881		15.916***		
	Anneye bağlanma	-.066	.014	-.213	-4.773***		
	Cinsiyet (kız)	-1.732	.378	-.205	-4.584***	.300	.090
	1. (Sabit)	19.292	.256		6.739***		
Cinsiyet (kız)	2.314	.538	.197	-5.028***	.197	.039	
Yardım	2. (Sabit)	15.462	1.243		7.708***		
	Cinsiyet (kız)	2.258	.533	.192	-3.851***		
	Anneye bağlanma	.061	.019	.143	-3.491***	.243	.059
	3. (Sabit)	16.343	1.272		12.846***		
	Cinsiyet (kız)	2.098	.532	.179	3.944***		
	Anneye bağlanma	.056	.019	.131	2.893**		
Baba eğitim (ilkokul mezunu)	-1.287	.455	-.129	-2.830**	.275	.075	
Koruma	1. (Sabit)	13.876	.214		64.888***		
	Cinsiyet (kız)	2.258	.450	.228	5.021***	.228	.052
	2. (Sabit)	14.342	.270		53.155***		
	Cinsiyet (kız)	2.122	.449	.215	4.424***		
Baba eğitim (ilkokul mezunu)	-1.068	.382	-.127	-2.793**	.228	.052	
Yakınlık	1. (Sabit)	17.747	.250		71.086***		
	Cinsiyet (kız)	4.041	.525	.338	7.697***	.338	.115
	2. (Sabit)	17.440	.267		65.359***		
	Cinsiyet (kız)	4.043	.520	.339	7.771***		
	Baba eğitim (ortaokul mezunu)	1.763	.574	.134	3.070**	.364	.132
	3. (Sabit)	17.525	.267		65.682***		
	Cinsiyet (kız)	4.164	.519	.349	8.029***		
	Baba eğitim (ortaokul mezunu)	1.651	.572	.125	2.887**		
	Anne baba birliktelik (dul)	-3.872	1.424	-.118	-2.720**	.382	.146
	4. (Sabit)	15.073	1.210		12.458***		
	Cinsiyet (kız)	4.122	.517	.345	7.970***		
	Baba eğitim (ortaokul mezunu)	1.642	.570	.125	2.883**		
Anne baba birliktelik (dul)	-3.652	1.422	-.112	-2.567*			
Anneye bağlanma	.039	.019	.090	2.077*	.393	.154	

* p< .05, ** p< .01, ***p< .001

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin gelişimsel olarak taşıdığı önem açıktır. Arkadaşlık ilişkilerindeki çeşitli özellikler olan Birliktelik, Çatışma, Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutlarında cinsiyet ve ailenin sosyo-

ekonomik düzeyi, anne babanın birliktelik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babaya bağlanma gibi aileye ilişkin değişkenlerin/yordayıcıların incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bulgular, cinsiyet değişkeninin Birliktelik boyutu, anneye bağlanmanın Koruma boyutu ve babanın eğitim durumunun Çatışma boyutu dışındaki arkadaşlık ilişkilerinin diğer dört boyutunu yordamada önemli değişkenler olduğunu göstermiştir. Annenin eğitim durumunun Birliktelik boyutu ve anne-babanın birliktelik durumunun ise Yakınlık boyutunu yordadığı saptanmıştır. Dolayısıyla, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini yordamada cinsiyet, anneye bağlanma, anne ve babanın eğitim düzeyi ve anne ve babanın birliktelik durumu değişkenlerinin önemli olduğu söylenebilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini yordamada cinsiyet önemli bir değişkendir. Regrasyon analizi sonuçlarına göre, cinsiyet Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutlarını yordamada birinci sırada, Çatışma boyutunu ise ikinci sırada yordamaktadır. Kız olmak Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutlarını yordarken, erkek olmak ise Çatışma boyutunu yordamaktadır. Ayrıca, karşılaştırma istatistikleri sonucunda, Çatışma boyutunda erkek öğrencilerin puanlarının, Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutlarında ise kız öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, Saferstein, Neimeyer ve Hagens'in (2005) bulgularıyla tutarlı görünmektedir. Söz konusu araştırmada da, yakın arkadaşlık ilişkilerin birliktelik, koruma ve duygusal bağlanma boyutlarında kızların erkeklere göre puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Erkeklere oranla kızlar için akran ilişkileri daha önemlidir (Totan, 2008).

Regrasyon analizleri sonucu dikkat çeken bir diğer bulgu, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini yordamada anneye bağlanma değişkeninin önemli olduğudur. Anneye bağlanma Birliktelik, Yardım ve Yakınlık boyutlarının pozitif, Çatışma boyutunun ise negatif yordayıcısıdır. Anababıyla iletişim ergenlikle birlikte farklılaşmaya başlarken, ergenin anababa desteğine özellikle annenin yardımına gereksinimi devam etmektedir. Ergenin olumlu arkadaşlık ilişkileri geliştirmesinde annenin rolü önemlidir. Bu çalışmadan elde edilen anneye bağlanmanın arkadaşlık ilişkilerinin Birliktelik, Yardım ve Yakınlık boyutlarının yordayıcısı olduğu bulgusu, Lieberman, Doyle ve Markiewicz (1999), Markiewicz, Doyle ve Brendgen (2001) ve Zimmerman'ın (2004) araştırma bulgularıyla tutarlı görünmektedir. Söz konusu araştırmalarda, ergenin ihtiyacı olduğu zaman annesinin yanında olduğunu bilmesinin, daha yakın, özerk ve güvenli arkadaşlık ilişkilerine neden olduğu saptanmıştır. Araştırmada elde edilen, anneye bağlanmanın Çatışma boyutunu birinci sırada negatif yönde yordadığı bulgusu, Shomaker ve Furman'ın (2009) ergenin annesiyle olumsuz etkileşim ile arkadaşlarıyla çatışma yaşamaları arasında anlamlı ilişkili olduğu bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Ducharme, Doyle ve Markiewicz (2002) 15-16 yaşındaki ergenlerden babaya kayıtsız bağlananların güvenli, korkulu ve saplantılı bağlananlara göre arkadaşlarıyla daha fazla çatışma yaşadıklarını ifade etmektedirler. Söz konusu çalışmadan farklı olarak bu çalışmada, babaya bağlanmanın arkadaşlık ilişkilerini yordayan bir değişken olmadığı saptanmıştır. Bu farklılık, kültürel özellikler ve buna bağlı olarak çocuk yetiştirme tarzlarıyla açıklanabilir. Bununla birlikte, erken ergenlikten son ergenliğe gerek kızlar gerekse erkekler de, babaya yakınlık, destek ve duygulanımın kalitesinin giderek düştüğü belirtilmektedir (Paterson, Field ve Pryor, 1994).

Anneye bağlanma ile araştırma kapsamında ele alınan arkadaş ilişkilerinin bütün boyutları arasında, babaya bağlanma bağlanma ile Yardım, Koruma ve Yakınlık boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Ergenliğin başlamasıyla, anababaya oranla destek, yakınlık ve işbirliği konularında arkadaşlar daha fazla tercih edilmeye başlamasına rağmen anne babaya bağlanma ile ilgili olarak, anne babadan alınacak duygusal destek devam etmektedir. Youngblade ve Belsky (1992) yardımın, yakınlığın ve korumanın olduğu olumlu bir arkadaş ilişkisinin temelinde hem anneye hem de babaya güvenli bağlanmanın yer aldığını ifade etmektedir. Benzer olarak, Lieberman, Doyle ve Markiewicz (1999) da olumlu arkadaşlık nitelikleri olan yardım, yakınlık ve güvenin olduğu olumlu bir arkadaş ilişkisinin temelinde hem anneye hem de babaya güvenli bağlanmanın olduğunu vurgulamaktadır. Anababaya bağlanma ergenin arkadaşlarıyla kurduğu yakın ilişkinin en önemli yordayıcısı olmaktadır (Coie ve Kupersmidt, 1983). Ayrıca anne ve babaya güvenli bağlanan ergenlerin daha iyi problem çözme becerilerine sahip olduğu ve arkadaşlarıyla daha az çatışma yaşadığı da bulunmuştur (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). Özetle, anne ve babaya güvenli bağlanma, arkadaşlarla olumlu yönde bir ilişkiye de neden olmaktadır. Dolayısıyla, anababaya bağlanma, özellikle anneye bağlanma, arkadaş ilişkilerinin de yönünü belirlemektedir. Arkadaşlar tarafından sosyal desteğin ve işbirliğinin olması, güven duygusunun hissedilmesi, ergenlerin iyi oluşlarını ve kendilerini iyi hissetmelerini sağlamaktadır (Vitaro, Boivin, Bukowski, 2011).

Anne ve babanın eğitim düzeyi açısından bulgulara bakıldığında, regresyon analizi sonuçları, babanın eğitim durumunun Çatışma boyutu dışındaki, arkadaşlık ilişkilerinin diğer dört boyutunu yordamada önemli olduğunu gösterirken, annenin eğitim durumunun Birliktelik boyutunu yordadığını göstermiştir. Karşılaştırmalı istatistikler de, annenin eğitim düzeyinin arkadaşlık ilişkilerini etkilemediğini gösterirken, babanın eğitim düzeyinin ergenin arkadaşlık ilişkilerini etkilediğini göstermiştir. Genel olarak babanın eğitim düzeyi arttıkça ergenin arkadaşlık ilişkilerinin niteliğinin arttığı görülmektedir. Annenin eğitim düzeyinin arkadaşlık ilişkileri etkilemesinin nedenin, annenin eğitim düzeyinden bağımsız olarak her koşulda çocuğunun gereksinimlerini gidermeye dönük olması buna karşın babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğunun gelişimindeki önemini anlayarak davranması olduğu düşünülmektedir.

Anne ve babanın birliktelik durumunun arkadaşlık ilişkilerinin Yakınlık boyutunu yordadığı araştırma sonucu elde edilen bir diğer bulgudur. Anne veya babanın dul olması Yakınlık boyutunu negatif yönde yordamaktadır. Sosyal Öğrenme Teorisi, iyi bir evlilik ilişkisi ve iyi arkadaşlık ilişkilerine sahip anne babaların, çocuklarının arkadaşlık ilişkilerini pozitif yönde etkilediğine vurgu yapmaktadır. Anne babalar ilişkilerdeki olumlu sosyal davranışlar için model olmaktadır (Markiewicz, Doyle, ve Brendgen, 2001). Markiewicz, Doyle, ve Brendgen (2001) yaptıkları çalışmada, ergenlerce algılanan evlilik kalitesinin arkadaşlara güvenli bağlanmayı doğrudan yordadığını saptamışlardır. Anne babasının mutlu bir evliliği olduğunu algılayan ergenler, evlerini daha güvenli ve destekleyici olarak görüp yaşamakta ve yakın ilişkilerinde de genel olarak daha destekleyici ve tatmin edici davranmakta ve arkadaşlarını da içerecek şekilde diğerlerini kabul edici ve güvenilir olarak algılamaktadırlar. Ailede ilişki, anababa tutumlarına bağlı olarak şekillenir ve anababanın tutumları ergenin davranışları üzerinde belirleyicidir. Ergenlerin anne babası ile sıcak ve olumlu ilişkiler içinde bulunması, bağımsızlıklarını ve benliklerini kazanmada, kişiliklerini bulmada ve toplumsallaşmada en önemli etken olmaktadır (Hortaçsu, 1997). Bu açıdan, anne ya da babanın olmayışının aile ilişkilerini ve dolayısıyla ergenin arkadaş ilişkilerini olumsuz olarak etkilediği söylenebilir.

Yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, anne ve babaya bağlanma ve arkadaş ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bulgular, “cinsiyet”, “anneye bağlanma”, “baba eğitim durumu” ve “anne ve babanın birliktelik durumu” değişkenlerinin, araştırma kapsamında ele alınan akran ilişkileri boyutlarını yordamada önemli değişkenler olduğunu göstermiştir. Bu nedenle bu konuda ileride yapılan çalışma ve ergenlerin sosyal gelişimini destekleyen programlarda bu değişkenlerin göz önüne alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bagwell, C. L. & Coie, J. D. (2004). The best friendships of aggressive boys: Relationship quality, conflict, management, and rule-breaking behavior. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 5–24.
- Bayraktar F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166.
- Bilgiç, N. (2000). *Arkadaşlık becerisi eğitiminin ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Brown, B. B. & Clasen, D. R. ve Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22, 521-530.
- Bugental, D. B. & Goodnow, J. J. (1998). *Socialization processes*. handbook of child psychology: Vol 3. social, emotional, and personality development. 5th ed. (Ed: W. Damon and N. Eisenberg N) Wiley, New York, s:389-462.
- Bukowski, W. M., Hoza, B. & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The development and psychometric properties of the friendship qualities scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(3) 471-484.
- Bukowski, W. M. & Kramer, T. L. (1986). Judgments of the features of friendship among early adolescent boys and girls. *The Journal of Early Adolescence*, 6, 331-338.
- Bukowski, W. M., Hoza, B. & Boivin, M. (1993). *Popularity, friendship, and emotional adjustment during early adolescence. Close friendships in adolescence (60)* Jossey-Bass Publishers , San Francisco.
- Bukowski, W. M., Sippola, L. & Newcomb, A. F. (2000). *Pages from a sociometric notebook: An analysis of nomination and rating scale measures of acceptance, rejection and social preference*. In A. Cillessen & San Francisso: Jossey-Bass.
- Büyükaşahin, A. (2001). *Yakın ilişki kuran ve kurmayan üniversite öğrencilerinin çeşitli sosyal psikolojik etkenler yönünden karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Büyükşahin Ç. G. (2007). *Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (2. Baskı)*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Coie, J. D. & Kupersmidt J. B. (1983). A behavioral analysis of emerging social status in boy's groups. *Child Development, 54*, 1400–1416.
- Çok, F. (1993). Gençlikte Arkadaş İlişkileri. *Eğitim ve Bilim, 17*(89), 27-35.
- Delikara, I. (2000). *Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, B., (2008). *Alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde lise ikinci sınıfa devam eden ergenlerin anne baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dishion, T. J. (2000). Cross-setting consistency in early adolescent psychopathology: Problem friendships and problem behavior sequelae. *Journal of Personality, 68*, 1109–1126.
- Dornbusch, M. S. (1989). The sociology of adolescence. *Annual Review of Sociology, 15*, 233–259.
- Ducharme, J., Doyle, A. B. & Markiewicz, D. (2002) Attachment security with mother and father: Associations with adolescents' reports of interpersonal behavior with parents and peers. *Journal of Social and Personal Relationships, 19*, 203-231.
- Erdem, G., Eke, C. Y., Ögel, K. ve Taner, S. (2006). Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi, 7*(3), 111–116.
- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N., ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma envanteri kısa formu'nun psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları, 8* (16), 13-23.
- Haynie, D. L. (2002). Friendship networks and delinquency: The relative nature of peer delinquency. *Journal of Quantitative Criminology, 18*, 99–134.
- Hazan, C. & Zeifman, D. (1994). Sex and the psychological tether. (Eds: K. Bartholomew, & D. Perlman), *Attachment processes in adulthood*. (pp. 151–178). London, England: Jessica Kingsley Publishers.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan ilişkileri*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Jaccard, J., Blanton, H. & Dodge, T. (2005). Peer influences on risk behavior: An analysis of the effects of a close friend. *Developmental Psychology, 41*, 135–147.
- Kaner, S. (1998). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Proje No: 98-04-00-01.8.
- Liberman, M., Doyle, A., ve Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development, 70*, 202-213.
- Markiewicz, D., Doyle, A. B. & Brendgen, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence, 24*, 429-445.
- Oskay, G. (1985). Arkadaş ilişkilerinden kaynaklanan ana-baba, ergen çatışması. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2*(3), 141–166.
- Paterson, J. E., Field, J. & Pryor, J. (1994). Adolescent's perceptions of their attachment relationships with their mothers, fathers, and friends. *Journal of Youth and Adolescence, 23*, 579-600.
- Patterson, G. R., Dishion, T. J. & Yoerger, K. (2000). Adolescent growth in new forms of problem behavior: Macro- and micro-peer dynamics. *Prevention Science, 1*, 3–13.
- Raja, S. N., McGee, R. & Stanton, W. R. (1992). Perceived attachment to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 2*, 471-485.
- Saferstein, J. A., Neimeyer, G. J. & Hagans, C. L. (2005). Attachment as a predictor of friendship qualities in college youth. *Social Behavior and Personality, 33*(8), 767-776.
- Schreider, B. H., Atkinson, L. & Tardif, C. (2001). Child-parent attachment and children's peer relations: A quantitative review. *Developmental Psychology, 37*, 86-100.
- Shomaker, L. B., ve Furman, W. (2009). Parent-adolescent relationship qualities, internal working models, and attachment styles as predictors of adolescents' interactions with friends. *Journal of Social and Personal Relationships, 26*(5), 579-603.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Yay. Haz. F.Çok), Ankara: İmge Yayınevi.
- Totan, T., (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Underwood, M. K. & Rosen, L. H. (2009). Gender, peer relations and challenges for girlfriends and boyfriends coming together in adolescence. *Psychology of Women Quarterly, 33*, 16-20.

- Vitora, F., Boivin, M. & Bukowski, W. M. (2011). Handbook of Peer Interactions, Relations, and Groups (Ed. Rubbin, K., Bukowski, W. ve Laursen, B Guilford Series on Social and Emotional Development) 570-571.
- Weimer, B. L., Kerns, K. A. & Oldenburg, C. M. (2004). Adolescents' interactions with a best friend: Associations with attachment style. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 102-120.
- Youngblade, L.M. & Belsky, J. (1992). Parent-child antecedents of 5 -year- olds' close friendships: Longitudinal Analysis, *Developmental Psychology*, 28, 700-713.
- Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.